

Kriisistä hitaan talouskasvun aikaan

Matti Pohjola

Professori

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Lähi vuosien talouskasvun ennustaminen on vaikeaa kansainväliseen talouskehitykseen liittyvän epävarmuuden vuoksi. Valtioiden velkakriisiksi muuttunut finanssikriisi hidastaa kasvua sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa. Uutta taantumaakin pidetään mahdollisena. Oheiseen kuvioon piirretty Suomen bruttokansantuotteen vuotuinen kasvuvauhti ajanjaksolla 1951–2011 osoittaa, ettei suhdanteiden ennustaminen ole ollut helppoa ennenkään. Suomi on ollut Euroopan suhdanneherkimpiä kansantalouksia.

Kuvio tuo esiin myös vuosikymmenten kuluessa tapahtuneen talouskasvun hidastumisen. Bkt:n keskimääräinen kasvuvauhti on laskenut 1950-luvun 5 prosentista 1,9 prosenttiin vuosina 2000–2010. Kuvioista selviää lisäksi, kuinka poikkeuksellinen oli ajanjakso 1990-luvun lamasta hiljattain koettuun taantumaan saakka. Bruttokansantuote kasvoi keskimäärin 3,7 prosentin vauhtia. Tulevan talouskasvun ennakoimisessa avainkysymys onkin, pystymmekö toistamaan tämän menestyksen tulevaisuudessa vai jatkuuko kasvun hidastuva trendi.

Vastausta voi hakea bruttokansantuotteen kasvun osatekijöistä: työn tuottavuudesta ja työn

määrästä. 1950-luvulla bkt:n 5 prosentin vuosikasvu muodostui työn tuottavuuden (bkt/tehdyt työtunnit) 3,6 prosentin ja tehtyjen työtuntien 1,4 prosentin kasvuvauhdeista. 2000-luvulla bkt:n kasvu oli 1,9, työn tuottavuuden 1,7 ja työn määrän 0,2 prosenttia vuodessa.

Tulevan kasvun ennakoimiseksi olisi tiedettävä, miten työn tuottavuus ja työtunnit kehittyvät jatkossa. Jälkimmäistä voi haarukoida yksinkertaisin oletuksin. Ajatellaan, että tulevana vuosikymmeninä työajan pituus työntekijää kohden sekä työllisten osuus työikäisestä väestöstä säilyvät samalla tasolla kuin vuonna 2010. Silloin kansantaloudessa tehdyt työtunnit muuttuisivat samalla vauhdilla kuin työikäinen väestö, joka väestöennusteen mukaan supistuu keskimäärin 0,4 prosentin vauhtia tällä ja 0,1 prosentin vauhtia ensi vuosikymmenellä.

Työn tuottavuuden kasvun hahmottamiseksi on käytettävä mutkikkaampia menetelmiä. Olen aikakauskirjan tässä niteessä jäljempänä olevassa kirjoituksessani ”Kasvukauden tilinpäätös” laskenut, mistä tekijöistä kasvu on syntynyt viime vuosikymmeninä. Vuosina 2000–2008 työn tuottavuus kasvoi 1,8 prosenttia

vuodessa. Valtaosa tästä – 1,25 prosenttiyksikköä – tuli teknologian kehityksestä. Loput syntyivät työpanoksen laadun parantumisesta (0,15) ja pääomaintensiteetin kasvusta (0,5) sekä tuottavuuskasvua hidastaneesta rakennemuutoksesta (–0,1 prosenttiyksikköä). Teknologian kontribuutiosta 0,6 prosenttiyksikköä eli puolet syntyi sähkötekniisessä teollisuudessa. Sen merkitys oli viisinkertainen 1980-lukuun verrattuna.

Nyt kun tiedämme sähköteknisen teollisuuden bkt-osuuden pudonneen kuudesta kolmeen prosenttiin kahdessa vuodessa ja kun olemme kuulleet Nokian vaikeuksista matkapuhelimien markkinaosuuden säilyttämisessä, voi perustellusti kysyä, miten tuottavuuskasvun käy, jos sähköteknisen teollisuuden aikaansaama tuottavuuskontribuutio poistuu. Kirjoituksessani on laskettu yksinkertaisella kasvumallilla työn tuottavuuden kasvuksi 1,4 prosenttia vuodessa, jos kaikki muut tekijät säilyvät ennallaan, mutta sähköteknisen teollisuuden kontribuutio putoaa samalle tasolle kuin se oli 1980-luvulla.

Työn tuottavuus kasvaisi tämän laskelman mukaan selvästi hitaammin kuin mitä yleisesti odotetaan. Valtiovarainministeriö käyttää omista pitkän ajan laskelmissaan EU-maiden keskenään sopimaa 1,75 prosentin kasvuoletusta. Ennustelaitosten arviot vaihtelevat kahdesta kahteen ja puoleen prosenttiin.

Yhdistämällä työn tuottavuuden kasvu ja työn määrän muutos saadaan bkt:n kasvuvauhdiksi $1,4 - 0,4 = 1$ prosenttia tällä vuosikymmenellä ja $1,4 - 0,1 = 1,3$ prosenttia seuraavalla. Laskemalla kuluvan vuoden kasvuksi ennakoitu 3 prosenttia mukaan, nousee tämän vuosikymmenen keskimääräinen kasvu 1,2 prosenttiin, mikä on piirretty oheiseen kuvioon.

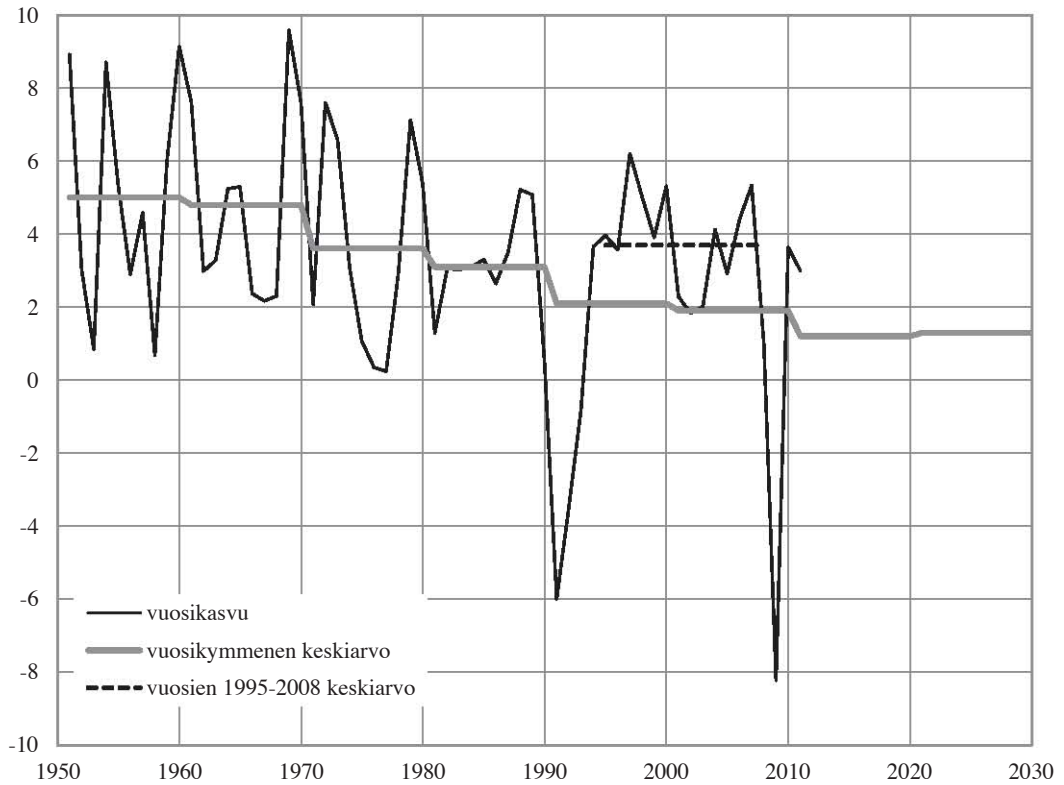
Laskelman perusteella bkt:n kasvun hidastuminen jatkuu, ja Suomesta on tulossa kasvun osalta tyypillinen eurooppalainen kansantalous. Euroopan unionin vanhojen jäsenmaiden muodostaman alueen bkt kasvoi nimittäin 1,2 prosentin vauhtia 2000-luvulla. Suomi, Ruotsi ja Irlanti ovat olleet nopean kasvun kansantalouksina poikkeuksia, kaikki vieläpä samasta syystä eli tieto- ja viestintäteknologian suuren kasvukontribuution vuoksi.

Tämä uusi teknologia ei kuitenkaan enää kiihdytä talouskasvua laitevalmistuksen kautta. Sen aika on väistämättä ohi. Se ei myöskään enää kasvata pääomaintensiteettiä samaan tahtiin kuin ennen, sillä tietokoneita, matkapuhelimia ja ohjelmistoja on jokaisella jo riittävästi käytössään.

Uusi kasvuvaikeus voi syntyä vain toimintatapojen uudistamisen kautta. Tuottavuuden tuleva kasvu on siksi tieto- ja viestintäteknologiaa paljon käyttävien alojen varassa. Näitä ovat muun muassa rahoitus ja vakuutus, liikelämää palveleva toiminta, kauppa sekä julkiset palvelut. Palvelujen tuottavuuden kasvussa Suomi – kuten muukaan Eurooppa Hollantia ja Isoa-Britanniaa lukuun ottamatta – ei ole Yhdysvalloille pärjännyt.

Teknologiapolitiikan tavoitteeksi tulee asettaa tuottavuuskasvun hidastumisen kääntäminen kiihtyväksi. Aikakauskirjan tässä numerossa julkaistaan oman kirjoitukseni ”Kasvukauden tilinpäätös” lisäksi kaksi muuta Tekesin rahoittamassa Tuottavuus ja innovaatiot -projektissa tehdyn tutkimuksen yhteenvetoa. Mika Maliranta ja Niku Määttänen kirjoittavat otsikolla ”’Luova tuho’ yrityssektorilla – tuottavuuden avain ja politiikan haaste” kansantalouden mikrorakenteiden muutoksen vaikutuksesta tuottavuuteen. He osoittavat toimialan tuottavuuden riippuvan merkittävästi siitä, miten

Kuvio. Bruttokansantuotteen kasvuvauhti vuosina 1951–2030, %

Lähteet: Kansantalouden tilinpito ja omat laskelmat. Vuoden 2011 kasvuvauhdiksi on ennakoitu kolme prosenttia.

tehokkaasti työvoima ja muut tuotannontekijät kohdentuvat yritysten välillä, ja pohtivat, miten tähän voi talouspolitiikalla vaikuttaa. Kirjoituksessaan ”Innovaatioperusteinen palvelutalouden muutos: verkostoitumisen ja digitalisaation vaikutukset julkisiin palveluihin” Pekka

Valkama ja Ari-Veikko Anttiroiko tarkastelevat puolestaan, miten ja millaisia prosesseja uudistamalla uusi teknologia voisi lisätä tehokkuutta, tuottavuutta ja vaikuttavuutta julkisissa palveluissa. □